

แนวคิดและภาพสะท้อนสังคมในวรรณกรรมเรื่อง “ด้วยรักและผูกพัน”

Concepts and Social Reflections in the Literature of “Family Comes First”

Yu Juanfen*, วรรณญา ยิ่งยงศักดิ์ และ ศราวุธ หล่อดี

Yu Juanfeng*, Warunya Yingyongsak and Sarawut Lordee

คณะศิลปศาสตร์ Faculty of Liberal Arts

มหาวิทยาลัยพะเยา University of Phayao

*Corresponding author email: 2685548097@qq.com

Received: September 28, 2025 Revised: February 8, 2026 Accepted: February 11, 2026

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) วิเคราะห์แนวคิด และ 2) วิเคราะห์ภาพสะท้อนสังคมในวรรณกรรมเรื่อง “ด้วยรักและผูกพัน” หนังสือรวมเรื่องสั้นวรรณกรรมรางวัลซีไรต์ ประจำปี 2566 จำนวน 11 เรื่อง การวิจัยใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ ผ่านการบูรณาการกรอบแนวคิดด้านโน้ตศัณวรรณกรรม เพื่อจำแนกประเภทแนวคิดร่วมกับกรอบแนวคิดด้านภาพสะท้อนสังคม เพื่อวิเคราะห์ปรากฏการณ์ทางสังคมในตัวบท กำหนดหน่วยการวิเคราะห์เป็น “จำนวนเรื่อง” สำหรับการจำแนกแนวคิด และ “จำนวนครั้งของเหตุการณ์หรือข้อความ” สำหรับภาพสะท้อนสังคม นำเสนอผลด้วยวิธีพรรณนาวิเคราะห์และตีความเชิงสังเคราะห์ ผลการวิจัยพบแนวคิดทั้งหมด 3 แนวคิด ได้แก่ แนวคิดเกี่ยวกับครอบครัว และแนวคิดเกี่ยวกับสังคมมากที่สุด จำนวนแนวคิดละ 5 เรื่อง เท่ากัน (45.45%) สะท้อนความสัมพันธ์เชิงอำนาจในครอบครัวไทยเชื้อสายจีน ค่านิยมชายเป็นใหญ่ ความคาดหวังต่อบุตรหลานและแรงกดดันทางสังคม รองลงมาเป็นแนวคิดเกี่ยวกับวัฒนธรรมและความเชื่อ จำนวน 1 เรื่อง (9.09%) แสดงให้เห็นการดำรงอยู่ของประเพณีจีน เช่น ตรุษจีน การไหว้บรรพบุรุษและความกตัญญู สำหรับภาพสะท้อนสังคมพบทั้งหมด 5 ด้าน จากจำนวน 63 ครั้ง พบด้านครอบครัวมากที่สุด จำนวน 21 ครั้ง (33.33%) รองลงมาเป็นด้านชีวิตความเป็นอยู่ จำนวน 18 ครั้ง (28.57%) ด้านศาสนาและวัฒนธรรม จำนวน 14 ครั้ง (22.22%) ด้านการศึกษา จำนวน 6 ครั้ง (9.52%) และด้านเศรษฐกิจ จำนวน 4 ครั้ง (6.35%) โดยภาพรวมแสดงถึงสภาพครอบครัวที่เปราะบาง ความเหลื่อมล้ำทางเศรษฐกิจ ความไม่มั่นคงของชีวิต และอัตลักษณ์ไทย-จีนในบริบทสังคมสมัยใหม่ สะท้อนความเปลี่ยนแปลงและปัญหาเชิงโครงสร้างของสังคมไทยร่วมสมัยอย่างชัดเจน

คำสำคัญ: แนวคิด, ภาพสะท้อนสังคม, วรรณกรรมรางวัลซีไรต์, ด้วยรักและผูกพัน

Abstract

The objectives of this research were 1) to analyze the concepts, and 2) to examine the social reflections in "Family Comes First", a collection of 11 short stories that received the S.E.A. Write Award in 2023. This qualitative research employs a methodological approach by integrating literary conceptual frameworks for concepts classification with social reflection frameworks to analyze social depictions within the text. The units of analysis were defined as the "number of stories" for concept classification and the "frequency of events or statements" for social reflections. The findings are presented through descriptive analysis and interpretive synthesis. The results are presented through descriptive analysis and synthetic interpretation. The findings revealed three main concepts. The most prevalent were the concept concerning family and the concept concerning society, each appearing in 5 stories (45.45%). These stories reflected power dynamics within Thai-Chinese families, patriarchal values, expectations placed on descendants, and societal pressures. The least common was the concept concerning culture and beliefs, found in 1 story (9.09%), illustrating the persistence of Chinese traditions such as the Lunar New Year, ancestor worship, and filial piety. Regarding social reflections, five aspects were identified from a total of 63 occurrences. The family aspect appeared most frequently with 21 occurrences (33.33%), followed by living conditions with 18 occurrences (28.57%), religion and culture with 14 occurrences (22.22%), education with 6 occurrences (9.52%), and economy with 4 occurrences (6.35%). Overall, the anthology portrays fragile family structures, economic inequality, life instability, and Thai-Chinese identity within a modern context, distinctly reflecting the structural changes and problems of contemporary Thai society.

Keywords: Concepts, Reflections, S.E.A. Write Award, Family Come First

1. บทนำ

วรรณกรรมเป็นศิลปะแขนงหนึ่งที่ใช้ภาษาเป็นเครื่องมือในการสะท้อนชีวิตและสังคม ตลอดจนถ่ายทอดความคิด ความรู้สึก และอุดมการณ์ของผู้เขียนไปสู่ผู้อ่าน ด้วยเหตุนี้ วรรณกรรมจึงมีบทบาทสำคัญ ในฐานะแหล่งข้อมูลทางประวัติศาสตร์และวัฒนธรรม ตลอดจนทำหน้าที่เป็นกระจกสะท้อนปรากฏการณ์ต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในสังคม นอกจากนี้ วรรณกรรมยังเป็นสื่อกลางในการถ่ายทอดแนวคิด ค่านิยม และสภาพสังคม ในแต่ละยุคสมัยผ่านการเล่าเรื่อง ตัวละคร และเหตุการณ์ ดังที่ เกตุนี จุฑาวิจิตร (2550) อธิบายว่า วรรณกรรมคือผลผลิตทางสังคมและวัฒนธรรมที่สะท้อนสังคมผ่านความคิดและจินตนาการของนักเขียน ภายใต้กรอบของ โลกทัศน์ซึ่งช่วยให้เข้าใจความสัมพันธ์ระหว่างวรรณกรรมกับสังคมได้อย่างรอบด้าน ไม่ว่าจะเป็นวรรณกรรมสารคดี (บันทึกความทรงจำ บทความเชิงสารคดี) หรือวรรณกรรมบันเทิงคดี (กวีนิพนธ์ นวนิยาย เรื่องสั้น) ต่างมีบทบาทในการบันทึกประวัติศาสตร์และสะท้อนค่านิยม ความเชื่อ และสภาพสังคมในช่วงเวลานั้น ๆ จากที่กล่าวมาจะเห็นได้ว่าในกลุ่มของวรรณกรรมบันเทิงคดี วรรณกรรมประเภทเรื่องสั้นจัดเป็นรูปแบบหนึ่งที่มีความนิยมอย่างแพร่หลาย เนื่องจากมีโครงเรื่องไม่ซับซ้อน เนื้อหากระชับ และสามารถถ่ายทอดประเด็นสำคัญได้อย่างชัดเจนภายในพื้นที่จำกัด ทำให้ผู้เขียนสามารถมุ่งเน้นการนำเสนอสาระหรือปัญหาเฉพาะด้านได้อย่างเข้มข้นและตรงประเด็น ทั้งนี้เรื่องสั้นมักสะท้อนปัญหาสังคมและแง่มุมของชีวิตมนุษย์ในระดับปัจเจกควบคู่กับระดับโครงสร้างสังคม ทั้งเรื่องความสัมพันธ์ในครอบครัว ความเหลื่อมล้ำทางเศรษฐกิจ ความขัดแย้งทางวัฒนธรรม หรือการเปลี่ยนแปลงของค่านิยมในสังคมร่วมสมัย ด้วยลักษณะดังกล่าว เรื่องสั้นจึงทำหน้าที่เสมือนพื้นที่จำลองสังคมขนาดเล็กที่เปิดโอกาสให้ผู้อ่านได้ตระหนักและตั้งคำถามต่อความเป็นจริงรอบตัว ด้วยเหตุนี้ เรื่องสั้นจึงได้รับความสนใจจากทั้งนักอ่านและนักวิชาการในฐานะตัวบทที่เหมาะสมต่อการศึกษาวิเคราะห์แนวคิด มุมมอง และภาพสะท้อนสังคม โดยเฉพาะผลงานที่ได้รับการยอมรับจากเวทีรางวัลซีไรต์ (S.E.A. Write Award) หรือรางวัลวรรณกรรมสร้างสรรค์ยอดเยี่ยมแห่งอาเซียน ซึ่งผ่านกระบวนการคัดเลือกอย่างเข้มข้นทั้งด้านคุณค่าทางวรรณศิลป์และสาระทางสังคม ทำให้ผลงานเหล่านี้มีสถานะเป็นวรรณกรรมร่วมสมัยที่สะท้อนบริบททางวัฒนธรรมและสังคมได้อย่างเด่นชัดและเหมาะสมแก่การนำมาศึกษาในเชิงวิชาการ

“ด้วยรักและผูกพัน” (Family Comes First) ผลงานของ นริศพงศ์ รักวัฒนานนท์ วรรณกรรมรางวัลซีไรต์ ประเภทเรื่องสั้นประจำปี 2566 เป็นหนังสือรวมเรื่องสั้น 11 เรื่อง ที่นำเสนอชีวิตครอบครัวไทยเชื้อสายจีนในมิติของความทรงจำ ความเชื่อ และวัฒนธรรมที่สืบทอดต่อกันมา ผู้เขียนนำเสนอความแตกต่างทางความคิด ความไม่เข้าใจกันระหว่างคนต่างรุ่น ตลอดจนความขัดแย้งเชิงอำนาจภายในครอบครัว แรงกดดันทางเศรษฐกิจและความเหลื่อมล้ำในสังคมเมืองร่วมสมัย ซึ่งสะท้อนปัญหาเชิงโครงสร้างของสถาบันครอบครัว และสังคมไทยปัจจุบันอย่างชัดเจน (นภสร ศรีวิลาศ, 2566) ประเด็นดังกล่าวมิได้จำกัดอยู่เพียงระดับชีวิตส่วนบุคคล หากยังเชื่อมโยงกับมิติทางสังคมในระดับโครงสร้าง ได้แก่ ระบบครอบครัวแบบปิตาธิปไตย ความคาดหวังเชิงวัฒนธรรมต่อบุตรหลาน การแข่งขันทางการศึกษา ภาวะความไม่มั่นคงทางเศรษฐกิจ และอัตลักษณ์ไทย-จีน

ในสังคมเมืองสมัยใหม่ ซึ่งเป็นประเด็นที่สอดคล้องกับบริบทสังคมไทยร่วมสมัยอย่างชัดเจน เนื้อหาในเรื่องจึงทำหน้าที่ วิชาศึกษาค่านิยมและสภาพสังคมในมิติที่ลุ่มลึก ทำให้วรรณกรรมเรื่องนี้มีคุณค่าในฐานะตัวบทที่สะท้อนทั้ง ประสบการณ์ชีวิตของปัจเจกและปัญหาเชิงโครงสร้างของสังคม การนำผลงานดังกล่าวมาศึกษาในประเด็นแนวคิด และภาพสะท้อนสังคมจึงช่วยให้เข้าใจบทบาทของวรรณกรรมในฐานะพื้นที่ที่วิพากษ์สังคมได้อย่างลึกซึ้งยิ่งขึ้น

การศึกษาเรื่องสั้นในประเด็น “แนวคิด” แสดงให้เห็นถึงมโนทัศน์หรือสาระสำคัญที่ผู้เขียนต้องการสื่อสาร ผ่านโครงเรื่อง ตัวละคร เหตุการณ์ และกลวิธีการเล่าเรื่อง ซึ่งสะท้อนทัศนะและอุดมการณ์ของผู้เขียนต่อชีวิต และสังคม ทั้งนี้ แนวคิดสามารถจำแนกตามเนื้อหาที่ปรากฏในตัวบท ได้แก่ แนวคิดด้านครอบครัว สังคม วัฒนธรรมและความเชื่อ ตลอดจนประเด็นด้านชีวิตหรือความสัมพันธ์ของมนุษย์ อันเป็นสาระสำคัญของเรื่อง ส่วน “ภาพสะท้อนสังคม” ทำหน้าที่เสนอภาพแทนความเป็นจริงของสังคม เช่น ครอบครัว ชีวิต ความเป็นอยู่ เศรษฐกิจ การศึกษา ศาสนา วัฒนธรรม การวิเคราะห์ทั้งสองมิติควบคู่กันจึงทำให้เข้าใจทั้งระดับความคิดและ ประสบการณ์ชีวิตที่เป็นรูปธรรมในตัวบทได้อย่างเป็นระบบ ดังเห็นได้จากงานวิจัยที่ศึกษาในประเด็นดังกล่าว เช่น การศึกษาสังคมไทยผ่านเรื่องสั้นในนิตยสารช่อการะเกด ระหว่างปี 2535–2539 (โชคชัย บัณฑิตศิลปะศักดิ์, 2542) การศึกษาเรื่องสั้นของ วิชา บุษยยัง ในด้านแนวคิดและภาพสะท้อนสังคม (ปรียาภรณ์ มาสาซ้าย, 2546), การวิเคราะห์กลวิธีการนำเสนอในงานของศิลา โคมฉาย (ภณิดา จิตนุกูล, 2547), การศึกษาภาพสะท้อน สังคมกรุงเทพฯ จากเรื่องสั้นที่เขารอบรางวัลซีไรต์ช่วงปี 2536–2545 (ทิพย์โชค ไชยวิเศษกุล, 2549), การวิเคราะห์กลวิธีการนำเสนอในนวนิยายไส้เดือนตาบอดในเขาวงกตของ วีรพร นิติประภา (สันติ ทิพนา, ราตรี ทิพนา และพิสมัย บุญอุ้ม, 2561), การศึกษาวรรณกรรมกับการสะท้อนภาพสังคมไทยในยุคเปลี่ยนผ่าน (สายวรุณ น้อยนิมิตร, 2564) และการศึกษาภาพสะท้อนวัฒนธรรมจีนจากด้วยรักและผูกพัน (สรไน รอดนิตย์, 2567) จากงานวิจัยข้างต้น ยังไม่พบการศึกษาเกี่ยวกับประเด็นแนวคิดและภาพสะท้อนสังคมที่ปรากฏในวรรณกรรมเรื่องด้วยรักและผูกพัน ซึ่งการศึกษาดังกล่าวจะช่วยให้เห็นมุมมองของผู้เขียนต่อปัญหาสังคมที่ปรากฏและสามารถนำไปใช้เป็นแนวทาง ในการวิเคราะห์วรรณกรรมที่มีลักษณะคล้ายคลึงกันได้ ด้วยเหตุนี้ ผู้วิจัยจึงสนใจวิเคราะห์แนวคิดและภาพสะท้อน สังคมในวรรณกรรมดังกล่าว เพื่อให้เข้าใจถึงบทบาทของวรรณกรรมในการสะท้อนความเป็นจริงของสังคมไทย ตลอดจนสามารถนำองค์ความรู้ที่ได้ไปประยุกต์ใช้ในการศึกษาวรรณกรรมเชิงสังคมและวัฒนธรรม ซึ่งจะประโยชน์สำหรับผู้สนใจต่อไป

2. วัตถุประสงค์การวิจัย

2.1 วิเคราะห์แนวคิดในวรรณกรรมเรื่อง “ด้วยรักและผูกพัน”

2.2 วิเคราะห์ภาพสะท้อนสังคมในวรรณกรรมเรื่อง “ด้วยรักและผูกพัน”

3. ระเบียบวิธีวิจัย

การวิจัยแนวคิดและภาพสะท้อนสังคมในวรรณกรรมเรื่อง “ด้วยรักและผูกพัน” ผู้วิจัยแบ่งวิธีดำเนินการวิจัยออกเป็น 4 ขั้นตอน ดังนี้

3.1 การศึกษาและรวบรวมข้อมูล

3.1.1 ข้อมูลที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ วรรณกรรมประเภทเรื่องสั้นจากหนังสือรวมเรื่องสั้น “ด้วยรักและผูกพัน” ของ นริศพงศ์ รักรัตนนานนท์ (2566) ที่ได้รับรางวัลซีไรต์ (S.E.A. Write Award) ประจำปี 2566 ซึ่งเป็นวรรณกรรมที่ผ่านการคัดเลือกอย่างเข้มข้น มีคุณค่าทั้งด้านวรรณศิลป์และสาระที่เป็นตัวแทนสะท้อนปัญหาสังคมได้อย่างชัดเจน ทั้งหมดจำนวน 11 เรื่อง ได้แก่ 1) วันที่ครอบครัวกลับบ้าน 2) ถ้อยคำที่ร่วงหล่น 3) งานเฉลิมฉลองสีแดง 4) ผู้ให้กำเนิด 5) หลานชายคนโปรด 6) ป้าบอกว่า 7) คุณ, ฝนพรา และแมวสีดำ 8) เราล้วนรื่นรมย์ในงานฉลองมงคลสมรส 9) น้ำตกใจสลาย 10) พี่สาวของผม และ 11) Pieces เศษเสี้ยว บทสนทนา ความทรงจำ

3.1.2 กรอบแนวคิด ผู้วิจัยได้บูรณาการแนวคิดด้านการจำแนกแนวคิดหรือโน้ตส์ของ มันทน์ บุญฤทธิ์ (2539) และภนิดา จิตนุกูล (2547) เป็นพื้นฐานในการแบ่งประเภทแนวคิดหลัก 5 ด้าน ได้แก่ สังคม ชีวิต การเมือง วัฒนธรรม ความเชื่อ และครอบครัว กรอบแนวคิดของ ชวรัตน์ เชิดพงษ์ (2563) เพื่อวิเคราะห์โน้ตส์เกี่ยวกับปัญหาครอบครัวและสังคมของคนสมัยใหม่ ควบคู่ไปกับการวิเคราะห์ภาพสะท้อนสังคมตามกรอบแนวคิดของ โชคชัย บัณฑิตศิละศักดิ์ (2542) เกศินี จุฑาวิจิตร (2550) รื่นฤทัย สัจจพันธุ์ (2558) สายวรุณ น้อยนิมิตร (2564) และสรไน รอดนิตย์ (2567) เพื่ออธิบายการสะท้อนปัญหาสังคม การวิพากษ์วิถีชีวิตคนเมือง ที่สะท้อนภาพสังคมไทยร่วมสมัยได้อย่างลึกซึ้งและเป็นปัจจุบัน

3.2 การบันทึกและจัดหมวดหมู่ข้อมูล

ผู้วิจัยดำเนินการศึกษาและคัดเลือกเนื้อหาที่เกี่ยวข้องกับ “แนวคิด” และ “ภาพสะท้อนสังคม” โดยบันทึกลงในแบบบันทึกข้อมูลที่จำแนกตามกรอบแนวคิด ได้แก่ 1) ด้านแนวคิด และ 2) ด้านภาพสะท้อนสังคม วิธีวิธีนี้ช่วยให้สามารถจำแนกและเปรียบเทียบข้อมูลระหว่างเรื่องสั้นทั้ง 11 เรื่อง ได้อย่างเป็นระบบและเท่าทันบริบทสังคมปัจจุบัน

3.3 การวิเคราะห์ข้อมูล

ผู้วิจัยนำข้อมูลที่ได้จากการบันทึกมาวิเคราะห์และตีความเรื่องสั้นแต่ละเรื่องนำเสนอแนวคิดและภาพสะท้อนสังคมอย่างไร โดยเชื่อมโยงกับบริบททางสังคมและวัฒนธรรมไทย และนำข้อมูลมาวิเคราะห์เชิงปริมาณเพื่อสนับสนุนผลการวิจัย แบ่งออกเป็น 2 ส่วน ได้แก่ 1) ด้านแนวคิด กำหนดหน่วยเป็น “จำนวนเรื่อง” ในเรื่องสั้น 1 เรื่อง จะพิจารณาหาแนวคิดหลักที่เด่นชัดที่สุดเพียง 1 แนวคิด เพื่อจัดหมวดหมู่ว่าเรื่องนั้นอยู่ในกลุ่มแนวคิดใด และ 2) ด้านภาพสะท้อนสังคม กำหนดหน่วยเป็น “จำนวนครั้งของเหตุการณ์หรือข้อความ” ในเรื่องสั้น 1 เรื่อง สามารถพบภาพสะท้อนสังคมได้หลายครั้งและหลายด้าน โดยจะนับตามความถี่ที่ปรากฏจริงในตัวบท

3.4 การสรุปและนำเสนอผลการวิจัย

ผู้วิจัยนำเสนอผลการวิจัยด้วยวิธีพรรณนาวิเคราะห์ โดยอธิบายประเด็นที่พบ ยกตัวอย่างและอธิบายข้อความหรือเหตุการณ์สำคัญจากเรื่อง จากนั้นสรุปภาพรวมว่าวรรณกรรมเรื่อง “ด้วยรักและผูกพัน” นำเสนอแนวคิดและภาพสะท้อนสังคมไทยในประเด็นใดหรือสัมพันธ์กันอย่างไร เพื่อให้เห็นภาพรวมของสังคมไทยร่วมสมัยผ่านตัวบทวรรณกรรมอย่างชัดเจนที่สุด

4. ผลการศึกษา

การวิจัยแนวคิดและภาพสะท้อนสังคมในวรรณกรรมเรื่อง “ด้วยรักและผูกพัน” ผู้วิจัยได้นำเสนอผลการวิจัยตามวัตถุประสงค์การวิจัย ดังต่อไปนี้

4.1 แนวคิดในวรรณกรรมเรื่อง “ด้วยรักและผูกพัน”

4.1.1 แนวคิดเกี่ยวกับครอบครัว หมายถึง แนวคิดที่เกี่ยวกับความสัมพันธ์ระหว่างสมาชิกในครอบครัว บทบาทหน้าที่ของพ่อแม่ลูก ปัญหาครอบครัว และค่านิยมเกี่ยวกับสถาบันครอบครัวในสังคม (มันทนี บุญฤทธิ์, 2539; ภนิดา จิตนุกูล, 2547; ขวรัตน์ เชิดพงษ์, 2563) พบทั้งหมด 5 เรื่อง ได้แก่ 1) วันที่ครอบครัวกลับบ้าน 2) ผู้ให้กำเนิด 3) ป้าบอกว่า 4) น้ำตกละลาย และ 5) พี่สาวของผม ดังตัวอย่าง

เรื่อง ผู้ให้กำเนิด

“ถ้ามีหลานชายให้ไม่ได้ ก็อย่าขอโทษเลย” หญิงชราพูดเรียบ ๆ หญิงสาวได้แต่หลบหน้า อารมณ์ของคนที่ย้องมองลงมาเอ่อทันเกินกว่าเธอจะรับไหว เธออยากให้คนตรงหน้าตวาดแหวและก่นด่าเธอเสียยังดีกว่าถูกมองด้วยความขะเขย่งราวกับเธอเป็นสิ่งที่น่ารังเกียจเหลือประมาณแบบนี้” (นริศพงศ์ รักวัฒนานนท์, 2566)

จากตัวอย่าง กล่าวถึงเหตุการณ์การปะทะทางอารมณ์ระหว่างแม่สามีและลูกสะใภ้ ในครอบครัวไทยเชื้อสายจีน เนื่องจากลูกสะใภ้ไม่สามารถมีลูกชายหรือหลานชายให้กับตระกูลได้

เรื่อง พี่สาวของผม

“ฉันไม่แน่ใจนัก ว่าแม่เคยบอกรักฉันบ้างหรือเปล่า ส่วนใหญ่แม่จะพูดว่าขอบคุณ จนฉันเข้าใจว่านั่นคือวิธีการบอกรักฉันในแบบของแม่ แต่กับน้องชาย ฉันจำได้แม่นว่าแม่มักจะพูดอยู่เสมอ ว่ารักเขามากแค่ไหน ทั้งตอนที่เขายังอยู่ และตอนที่เขาไม่อยู่แล้ว” (นริศพงศ์ รักวัฒนานนท์, 2566)

จากตัวอย่าง กล่าวถึงคำบอกเล่าของพี่สาวที่สะท้อนการแสดงความรัก ความผูกพันภายในครอบครัว โดยเปรียบเทียบความสัมพันธ์ที่แสดงออกต่างกันของแม่ ระหว่างเธอกับน้องชาย

ตัวอย่างข้างต้น สะท้อนให้เห็นแนวคิดเกี่ยวกับครอบครัว โดยนำเสนอความสัมพันธ์ระหว่างสมาชิกในครอบครัว ทั้งความรัก ความผูกพัน และความคาดหวัง ควบคู่กับการกำหนดบทบาทหน้าที่ตามค่านิยมดั้งเดิมของครอบครัวไทยเชื้อสายจีน ขณะเดียวกันก็แสดงให้เห็นความแตกต่างในการแสดงออกทางความรักของแม่

ที่มีต่อลูกแต่ละคน อันก่อให้เกิดความรู้สึกน้อยใจและความเหลื่อมล้ำภายในครอบครัว นำเสนอแนวคิดด้านครอบครัวในฐานะสถาบันทางสังคมที่เต็มไปด้วยความคาดหวัง อำนาจ และความไม่เสมอภาคทางเพศมากกว่าจะเป็นพื้นที่แห่งความอบอุ่นเพียงด้านเดียวซึ่งส่งผลกระทบต่อความสัมพันธ์และความสุขของสมาชิกในครอบครัว

4.1.2 แนวคิดเกี่ยวกับสังคม หมายถึง แนวคิดที่เกี่ยวข้องกับโครงสร้างของสังคม ค่านิยม ความเชื่อ ระเบียบวินัย และปัญหาสังคมที่สะท้อนผ่านวรรณกรรม (มันนี่ บุญฤทธิ์, 2539; ภณิดา จิตนุกูล, 2547; ชวรัตน์ เชิดพงษ์, 2563) พบทั้งหมด 5 เรื่อง ได้แก่ 1) ถ้อยคำที่ร่วงหล่น 2) หลานชายคนโปรด 3) คุณ, ฝนพรา และ แมวสีดำ 4) เราล้วนมีกรรมในงานฉลองมงคลสมรส และ 5) Pieces เศษเสี้ยว บทสนทนา ความทรงจำ ดังตัวอย่าง

เรื่อง หลานชายคนโปรด

ทุกครั้งที่เฝ้ามองหลานชายเติบโตขึ้นอย่างงดงามจนเกือบจะเรียกได้ว่าสมบูรณ์แบบ ในความคิดของแต่ละคนก็จะจินตนาการปั้นแต่งถึงอนาคตที่จะเกิดขึ้นกับหลานรักคนนี้ไปต่าง ๆ นานาบ้างก็คิดว่าเขาจะโตขึ้นมาเป็นเจ้าคนนายคน มีลูกน้องในการควบคุมดูแลนับร้อย หรือไม่พ้นแล้วก็ต้องเป็นเจ้าของธุรกิจ มูลค่านับพัน ๆ ล้าน หรือถ้าคิดใหญ่อีกสักนิด เขาคงจะกลายเป็นผู้มีอิทธิพล ไปไหนก็คงมีแต่คนนับหน้าถือตา ปลกยกมือไหว้ ยามเดินผ่านฝั่งผาย (นริศพงศ์ รักวัฒนานนท์, 2566)

จากตัวอย่าง กล่าวถึงกรณีที่คนในครอบครัวต่างเฝ้ามองหลานชายเติบโตและจินตนาการถึงอนาคตที่ยิ่งใหญ่ของเขา เช่น การเป็นผู้นำ เจ้าของธุรกิจ หรือบุคคลที่มีอิทธิพลและได้รับการยกย่องจากผู้คน

เรื่อง คุณ, ฝนพรา และแมวสีดำ

แม่ไม่ชอบคนไทย สมัยที่แม่ย้ายบ้านตามอาม่าจากฮ่องกง แม่ถูกเด็กไทยละแวกบ้านล้อเลียนไม่เว้นวัน “อีลูกแจ๊ก” “ไอ้เด็กโล้ลำเภา” “อีหมวยจืด” “อีตาชืด”

แม่เอ่ยซ้ำถ้อยคำหยาบเหยียดให้ผมฟัง เมื่อพูดคำเหล่านี้ แม่จะเอาปรายนิ้วชี้ห่างทางตาทั้งสองข้าง เพื่อเน้นย้ำให้เห็นว่าไม่ใช่แค่คำพูด แต่ท่าทางและการกระทำก็ถูกใช้ในการทำร้ายแม่เช่นกัน (นริศพงศ์ รักวัฒนานนท์, 2566)

จากตัวอย่าง กล่าวถึงเรื่องราวในอดีตที่แม่เล่าถึงประสบการณ์ในวัยเด็ก หลังย้ายจากฮ่องกงมาอยู่ไทย โดยถูกเด็กละแวกบ้านล้อเลียนและเรียกด้วยถ้อยคำเหยียดเชื้อชาติ พร้อมทั้งแสดงท่าทางล้อเลียนรูปลักษณ์ จนเกิดความเจ็บปวดทรวงใจ

ตัวอย่างข้างต้น สะท้อนให้เห็นแนวคิดเกี่ยวกับโครงสร้างและค่านิยมทางสังคมอย่างชัดเจน กล่าวคือนำเสนอค่านิยมที่ยกย่องความสำเร็จ อำนาจ และฐานะทางเศรษฐกิจ สะท้อนบรรทัดฐานที่ให้ค่ากับความมั่งคั่ง และศักดิ์ศรีของบุคคล นอกจากนี้ยังนำเสนอประสบการณ์การถูกเหยียดเชื้อชาติ การกีดกันทางสังคม ซึ่งแสดงให้เห็นปัญหาความไม่เท่าเทียมและอคติทางเชื้อชาติในบริบทสังคมไทย สะท้อนแนวคิดเกี่ยวกับสังคมในฐานะระบบโครงสร้าง อีกทั้งยังเผยให้เห็นปัญหาสังคมด้านความเหลื่อมล้ำและการเลือกปฏิบัติที่ฝังรากอยู่ในสังคมไทย

4.1.3 แนวคิดเกี่ยวกับวัฒนธรรมและความเชื่อ หมายถึง แนวคิดที่เกี่ยวข้องกับ ขนบธรรมเนียมประเพณี ความเชื่อทางศาสนา ปรัชญาชีวิต และแนวคิดสัจนิยมที่สะท้อนผ่านวรรณกรรม (มันนี่ บุญฤทธิ์, 2539; ภาวนิศา จิตนุกูล, 2547; ชวรัตน์ เชิดพงษ์, 2563) พบทั้งหมด 1 เรื่อง ได้แก่ งานเฉลิมฉลองสีแดง ดังตัวอย่าง

เรื่อง งานเฉลิมฉลองสีแดง

“เราจะทำเหมือนทุกปีนะ สำหรับคนที่เพิ่งมาร่วมงานกลางคืนเป็นปีแรก สิ่งที่เราจะต้องทำก็คือ ใช้มีดพร้า เล่มนี้เดินไปตามร่างกายของคนบาป ให้เขาเปล่งเสียงร้องให้ดังที่สุด เพราะเสียงของคนบาปจะขับไล่สิ่งอัปมงคล และโชคร้ายต่าง ๆ ออกไป เป็นการส่งสัญญาณให้เทพบนสวรรค์ลงมาประทานพรให้เราที่อยู่บนโลกมนุษย์ และบอกให้บรรพบุรุษได้รับรู้” (นริศพงศ์ รักวัฒนานนท์, 2566)

จากตัวอย่าง กล่าวถึงการประกอบพิธีกรรมเพื่อสื่อสารกับเทพเจ้าและบรรพบุรุษ โดยให้ผู้ร่วมงานใช้มีด เดินร่างกายที่ถูกมองว่าเป็นคนบาป ตามความเชื่อว่าจะช่วยขับไล่สิ่งอัปมงคลและนำพรลงมาสู่ชุมชน

ตัวอย่างข้างต้น สะท้อนให้เห็นแนวคิดเกี่ยวกับวัฒนธรรมและความเชื่ออย่างชัดเจน โดยนำเสนอ การประกอบพิธีกรรมตามขนบธรรมเนียมที่ปฏิบัติสืบทอดกันมาเป็นประจำทุกปี ซึ่งความเชื่อนี้แสดงให้เห็นบทบาท ของศาสนาและกลไกทางวัฒนธรรมที่กำหนดความคิดคิดและพฤติกรรมของสมาชิกในสังคม ดังนั้น เรื่องนี้ จึงสะท้อนให้เห็นถึงการดำเนินชีวิตของชุมชน ทั้งในด้านความศรัทธา ความกลัว และการยึดถือประเพณีดั้งเดิม อันแสดงให้เห็นอิทธิพลของความเชื่อทางศาสนาและบรรพบุรุษที่ยังคงมีผลต่อชุมชน

การศึกษาแนวคิดในวรรณกรรมเรื่อง “ด้วยรักและผูกพัน” สามารถแสดงเป็นตารางได้ดังนี้

ตารางที่ 1 แนวคิดในวรรณกรรมเรื่อง “ด้วยรักและผูกพัน”

แนวคิด	จำนวน (เรื่อง)	ร้อยละ
แนวคิดเกี่ยวกับครอบครัว	5	45.45
แนวคิดเกี่ยวกับสังคม	5	45.45
แนวคิดเกี่ยวกับวัฒนธรรมและความเชื่อ	1	9.10
รวม	11	100

จากตารางที่ 1 พบแนวคิดเกี่ยวกับครอบครัวและแนวคิดเกี่ยวกับสังคมมากที่สุด จำนวนแนวคิดละ 5 เรื่อง คิดเป็นร้อยละ 45.45 สะท้อนว่าตัวบทมุ่งนำเสนอชีวิตของตัวละคร ผ่านความสัมพันธ์ในครอบครัว ควบคู่กับ เงื่อนไขทางสังคม ร่องลงมาเป็นแนวคิดเกี่ยวกับวัฒนธรรมและความเชื่อ จำนวน 1 เรื่อง คิดเป็นร้อยละ 9.10 สะท้อนฐานความคิดที่หล่อหลอมพฤติกรรมและทัศนคติของตัวละคร ดังนั้น ทั้งสามแนวคิดจึงเชื่อมโยงกัน และแสดงภาพชีวิตมนุษย์ในสังคมร่วมสมัยได้อย่างชัดเจน

4.2 ภาพสะท้อนสังคมในวรรณกรรมเรื่อง ด้วยรักและผูกพัน

4.2.1 ภาพสะท้อนสังคมด้านครอบครัว หมายถึง การสะท้อนโครงสร้างและปัญหาภายในครอบครัว เช่น การเปลี่ยนแปลงจากครอบครัวขนาดใหญ่ไปสู่ครอบครัวเดี่ยว ปัญหาความสัมพันธ์ภายในครอบครัว เช่น การขาดความรับผิดชอบของผู้นำครอบครัว การนอกใจคู่ครอง รวมถึงปัญหาความรุนแรงและปัญหาทางศีลธรรมภายในครอบครัว (โชคชัย บัณฑิตศิลปะศักดิ์, 2542; เกศินี จุฑาวิจิตร, 2550; รื่นฤทัย สัจจพันธุ์, 2558; สายารุณ น้อยนิมิตร, 2564 และสรไน รอดนิตย์, 2567) พบทั้งหมด 21 ครั้ง ดังตัวอย่าง

เรื่อง วันที่ครอบครัวกลับบ้าน

“เร็วเนอะ” หล่อนเงิบไปสั๊กพัก พยายามขุดค้นความทรงจำเลือน ๆ เหมือนเพ่งมองภาพจากหนังเก่าที่หล่อนเคยโปรดปราน ก็ปีแล้วนะที่ไม่ได้เห็นหน้าหลานชาย สาม สี่ ไม่สิหรือห้า เดือนปีที่ไม่ได้เจอลูกหลาน เป็นสิ่งที่หล่อนไม่อยากจะสนใจและใส่ใจจะนับมากนัก (นริศพงศ์ รักวัฒนานนท์, 2566)

จากตัวอย่าง กล่าวถึงหญิงสาวคนหนึ่งพยายามรำลึกถึงความทรงจำเกี่ยวกับหลานชาย และตระหนักว่าไม่ได้พบหน้าลูกหลานมาเป็นเวลานาน

เรื่อง เราล้วนรื่นรมย์ในงานฉลองมงคลสมรส

แม่ดำเนินชีวิตคู่ด้วยคำที่พ่อเรียกว่าไม่อยู่ในโอวาท อะไรที่พ่อสั่ง แม่จะไม่ทำ ยิ่งพ่อขึ้นเสียง แม่ก็ยิ่งปฏิเสธ แรงสะท้อนแข็งกร้าวเท่ากับแรงกระทำ แต่ละวันขับเคลือนด้วยโทษและชิงชัง (นริศพงศ์ รักวัฒนานนท์, 2566)

จากตัวอย่าง กล่าวถึงความสัมพันธ์ของพ่อแม่ที่เต็มไปด้วยความขัดแย้ง โดยแม่มักขัดคำสั่งของพ่อ และตอบโต้กันด้วยอารมณ์โกรธ

เรื่อง ผู้ให้กำเนิด

สัญชาตญาณการเอาตัวรอดเร่งเร้าให้เธอหันหน้าไปหาชายหนุ่ม ร้องขอความช่วยเหลืออย่างไร้เรี่ยวแรง วาดหวังแห่งแล้งริบหรี่ ครั้งนี้อาจจะเปลี่ยนไป เขาอาจจะร้องห้าม วิงวอนแม่ของเขา ว่าอย่าทำแบบนี้อีกต่อไปเลย ปล่อยเธอไป เขาจะหาคนใหม่ที่ให้ในสิ่งที่แม่ปรารถนาได้ แต่ชายหนุ่มก็ยังคงเป็นได้เพียงฉากหลังที่บิทมิกัมหน้ายอมจำนน ปล่อยให้มันดำเนินต่อไป เป็นเรื่องของหญิงชรา กับหญิงสาวเท่านั้น (นริศพงศ์ รักวัฒนานนท์, 2566)

จากตัวอย่าง กล่าวถึงภรรยาที่ต้องการขอความช่วยเหลือจากสามี แต่เขากลับนิ่งเฉยและปล่อยให้เหตุการณ์ระหว่างเธอกับแม่สามีดำเนินต่อไป

ตัวอย่างข้างต้น แสดงให้เห็นภาพสะท้อนสังคมด้านครอบครัว ทั้งความห่างเหินระหว่างสมาชิกที่ไม่ได้พบกันเป็นเวลานาน ความขัดแย้งในชีวิตคู่ที่เต็มไปด้วยการโต้เถียงและอารมณ์โกรธ ตลอดจนความรุนแรงภายในครอบครัว ซึ่งเป็นปัญหาเชิงโครงสร้างและความเปราะบางของสถาบันครอบครัว

4.2.2 ภาพสะท้อนสังคมด้านชีวิตความเป็นอยู่ หมายถึง การสะท้อนวิถีชีวิตและการดำรงชีวิตประจำวันของผู้คนทั้งในสังคมชนบทและสังคมเมือง แสดงให้เห็นสภาพความเป็นอยู่ ความสัมพันธ์ของผู้คน

การทำกิจกรรมร่วมกันของชุมชน เช่น การพบปะสังสรรค์ การช่วยเหลือเกื้อกูล ขนบการใช้ชีวิต และค่านิยม ตลอดจนปัญหาและเงื่อนไขทางสังคมที่มีผลต่อคุณภาพชีวิตในแต่ละยุคสมัย (โชคชัย บัณฑิตศิลปะศักดิ์, 2542; เกศินี จุฑาวิจิตร, 2550; รื่นฤทัย สัจจพันธุ์, 2558; สายารุณ น้อยนิมิตร, 2564 และสรไน รอดนิตย์, 2567) พบทั้งหมด 18 ครั้ง ดังตัวอย่าง

เรื่อง งานเฉลิมฉลองสีแดง

พ่อแม่ทักทายเพื่อนบ้านและคนรู้จักไปตลอดทาง หลังพิธีเสร็จสิ้น ดูเหมือนทุกคนจะร่าเริงขึ้นกว่าเดิม เสียงหัวเราะดังขึ้นอย่างไม่ขาดสาย พวกเขาเดินผ่านครอบครัวที่ตั้งวงดื่มสุรากันที่หน้าบ้าน บทสนทนาเฮฮาที่เต็มไปด้วยเรื่องราวดี ๆ และคำอวยพรอันเปี่ยมล้นด้วยความหวัง ทุกคนเดินไปมาหาสู่เข้าบ้านนุ่นบ้านนี้ราวกับเป็นครอบครัวเดียวกัน แลกเปลี่ยนกับข้าวและกับแกล้มทำเองอย่างครึกครื้น บรรยากาศอบอุ่นด้วยอารมณ์รื่นเริงที่หลงเหลือจากพิธีมงคล (นริศพงศ์ รักวัฒนานนท์, 2566)

จากตัวอย่าง กล่าวถึงช่วงเวลาหลังเสร็จสิ้นพิธีมงคล ผู้คนในชุมชนทักทาย พูดคุย สังสรรค์ และไปมาหาสู่กัน อย่างรื่นเริงเหมือนเป็นครอบครัวเดียวกัน

เรื่อง คุณ, ฝนพรา และแม่วีต้า

“แต่คนไทยก็ไม่ได้เป็นแบบนั้นทุกคน เดี่ยวนี้อะไร ๆ ก็เปลี่ยนไป คนไทยก็เริ่มกลายเป็นจีน ไม่มีใครมาตำใครว่าเป็นลูกเงือกอีกต่อไปแล้ว แถมไอ้ความไทยแท้ะไรนั้นก็ไม่เคยมีอยู่จริงเสียหน่อย”

ถูกของคุณ เดี่ยวนี้อะไรก็เปลี่ยนไป เส้นทางการกีดกันและแบ่งแยกแผ่วบางไปตามวันเวลา ความต่างนับวันก็จะกลืนกลายรวมกัน (นริศพงศ์ รักวัฒนานนท์, 2566)

จากตัวอย่าง กล่าวถึงการเปลี่ยนแปลงทางความคิดในปัจจุบันของคนไทยกับคนจีน เกี่ยวกับการแบ่งแยก หรือเหยียดเชื้อชาติ

เรื่อง ถ้อยคำที่ร่วงหล่น

แม้จะไม่พูดภาษาจีน ไม่ฟังเพลงจีน ไม่อ่านหนังสือจีน ไม่ดูละครจีนอีกต่อไป สิ่งเหล่านั้นกลายเป็นสิ่งแปลกปลอมในชีวิตแม่ และตอนนี้ก็คงเกินกำลังของแม่ที่จะเรียนรู้มันจากศูนย์ แม่ไม่อยากจะกลับไปห้องงอกอีก แม่บอกว่าถึงไปก็คงมีแต่ภาษาที่ไม่คุ้นเคยอยู่รอบกาย พูดอะไรกับใครเขาก็ไม่ได้ แม่คิดว่าที่นั่นไม่ใช่ที่ของแม่อีกแล้ว

จากตัวอย่าง กล่าวถึงเหตุผลที่แม่ละทิ้งภาษาและวัฒนธรรมจีน และไม่อยากจะกลับไปห้องงอกเพราะรู้สึกที่ไม่ใช่ที่ของตนแล้ว

ตัวอย่างข้างต้น แสดงให้เห็นภาพสะท้อนสังคมด้านชีวิตความเป็นอยู่ ผ่านวิถีชีวิตประจำวันและความสัมพันธ์ของผู้คนในชุมชน ทั้งการพบปะสังสรรค์และการช่วยเหลือเกื้อกูลกัน การถ่ายทอดประสบการณ์ และค่านิยมจากคนรุ่นเก่าสู่คนรุ่นใหม่ ตลอดจนการเปลี่ยนแปลงทัศนคติเกี่ยวกับความแตกต่างทางเชื้อชาติ แสดงให้เห็นรูปแบบการดำรงชีวิต ค่านิยมที่สอดคล้องกับบริบทความเปลี่ยนแปลงทางสังคม

4.2.3 ภาพสะท้อนสังคมด้านศาสนา วัฒนธรรมและประเพณี หมายถึง การสะท้อนความเชื่อ

พิธีกรรม ขนบธรรมเนียม ประเพณี และค่านิยมทางศาสนาและวัฒนธรรมที่กำกับวิถีชีวิตของผู้คน ทั้งในระดับสถาบันศาสนาและความเชื่อพื้นบ้าน เช่น การบวช การตาย การไหว้บรรพบุรุษ ความเชื่อเรื่อง สิ่งศักดิ์สิทธิ์หรือเจ้าที่ ตลอดจนวัฒนธรรมและแบบแผนการปฏิบัติของสังคมไทยและไทยเชื้อสายจีน (โชคชัย บัณฑิตศิลปะศักดิ์, 2542; เกศินี จุฑาวิจิตร, 2550; รื่นฤทัย สัจจพันธุ์, 2558; สายวรุณ น้อยนิมิตร; 2564 และสรไน รอดนิตย์, 2567) พบทั้งหมด 14 ครั้ง ดังตัวอย่าง

เรื่อง ป้าบอกว่า

“มันไม่ได้!” เขาสวนทันควัน ความโกรธเคืองที่เจือจางลงเมื่อครู่กลับคืนมาอย่างเข้มข้นกว่าเดิม “ป้าเคยบอกไว้ไง ผลไม้ทุกชนิดต้องมีหก ไม่ก็แปดผล ต้องเป็นเลขคู่ แต่ห้ามมีสี่ลูก เพราะไม่เป็นมงคล ต้องมีหก ไม่ก็แปด ไม่งั้นก็ไหว้ไม่ได้” เขารู้สึกว่าตัวเองพูดจาวกไปวนมา แต่เขาอยากอธิบายให้น้องสาวคนรองสุดท้องเข้าใจ ทั้ง ๆ ที่เขาคิดว่าน้องน่าจะเข้าใจและจำได้ เพราะมันเป็นสิ่งที่ป้าเคยบอก (นริศพงศ์ รักวัฒนานนท์, 2566)

จากตัวอย่าง กล่าวถึงเหตุการณ์ที่พี่ชายโต้แย้งน้องสาวเรื่องจำนวนผลไม้สำหรับไหว้บรรพบุรุษ โดยยืนยันว่าต้องเป็นไปตามที่พ่อเคยกำชับ

เรื่อง น้ำตกใจสลาย

...ในลิงก์ข่าวอ้างว่ามีการสัมภาษณ์คนในพื้นที่ได้ความว่าบริเวณน้ำตกที่ครอบครัวของตนไปเที่ยวชมในวันนั้นมีเจ้าที่ประจำสถานที่นั้นอยู่ น้องชายของตนคงพูดจาท้าทายหรือทำกิริยาไม่เหมาะสม เจ้าที่หรือใครก็ตาม จึงบันดาลโทสะ และลักพาตัวน้องชายของตนไปซ่อนเอาไว้ เมื่อถึงเวลาอันเหมาะสมจึงปล่อยเขากลับคืนสู่ครอบครัว (นริศพงศ์ รักวัฒนานนท์, 2566)

จากตัวอย่าง กล่าวถึงเหตุการณ์คนหายบริเวณน้ำตก ซึ่งคนในพื้นที่เชื่อว่าบุคคลใดที่ทำกิริยาไม่เหมาะสม จะถูกเจ้าที่นำตัวไปซ่อน ก่อนที่จะถูกปล่อยตัวคืนครอบครัวในภายหลัง

ตัวอย่างข้างต้น แสดงให้เห็นภาพสะท้อนสังคมด้านศาสนา วัฒนธรรม และประเพณี ผ่านความเชื่อที่ปฏิบัติสืบทอดต่อกันมา ทั้งการจัดของไหว้บรรพบุรุษและความเชื่อเรื่องเจ้าที่ แสดงให้เห็นว่าศาสนาและความเชื่อมิได้เป็นเพียงพิธีกรรม หากยังมีบทบาทสำคัญต่อพฤติกรรมและวิถีคิดของผู้คนในสังคม

4.2.4 ภาพสะท้อนสังคมด้านการศึกษา หมายถึง การสะท้อนระบบการศึกษา ค่านิยม และ

ประสบการณ์การเรียนรู้ของผู้คนในสังคม เช่น รูปแบบการเรียนการสอน ความคาดหวังของครอบครัวต่อผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน การแข่งขันทางการศึกษา การเรียนพิเศษ ตลอดจนปัญหาและข้อจำกัดของระบบการศึกษาที่ส่งผลต่อทัศนคติ พฤติกรรม และโอกาสในการพัฒนาของเยาวชน (โชคชัย บัณฑิตศิลปะศักดิ์, 2542; เกศินี จุฑาวิจิตร, 2550; รื่นฤทัย สัจจพันธุ์, 2558; สายวรุณ น้อยนิมิตร; 2564 และสรไน รอดนิตย์, 2567) พบทั้งหมด 6 ครั้ง ดังตัวอย่าง

เรื่อง หลานชายคนโปรด

“แล้วนี่เห็นบอกว่าสอบได้ที่สามสิบกว่าเลยหรือ ตกขนาดนี้ไต่ยังไง ตอนลูกเจ้ จากที่หนึ่งลงมาอยู่ที่ออฟ้า เจียงใจแป้วรับหาที่เรียนพิเศษเพิ่มเลย นี่ทั้งเธอทั้งเมียใจเย็นเกินไปหน่อยหรือเปล่า”

“หลานบอกไม่ไปเรียนพิเศษแล้ว ไม่เรียนพิเศษเอาแต่เตะบอล เพื่อนก็คงจะพาไปเหลวไหลด้วยละสิ ผลการเรียนเลยละเทขนาดนี้” (นริศพงค์ รักวัฒนานนท์, 2566)

จากตัวอย่าง กล่าวถึงผู้ใหญ่ตำหนิผลการเรียนของหลานชาย เนื่องจากไม่ไปเรียนพิเศษและเอาเวลาไปเล่นฟุตบอลกับเพื่อน

เรื่อง พี่สาวของผม

“ดีแต่เรียนเก่ง คิดว่าเรียนเก่งอย่างเดียวมันดีหรือไง โตไปเดี๋ยวกี้ทำทำอะไรไม่เป็น เพื่อนก็คงไม่มีด้วยสิ เอาแต่เรียนแบบนี้” เสียงของพี่เหมือนจะดังขึ้นในทุก ๆ คำที่ออกจากปาก (นริศพงค์ รักวัฒนานนท์, 2566)

จากตัวอย่าง กล่าวถึงพี่สาวตำหนิน้องชายที่เอาแต่เรียนหนังสือ โดยกล่าวว่าการเรียนเก่งเพียงอย่างเดียว อาจทำให้ใช้ชีวิตด้านอื่นไม่ได้ (นริศพงค์ รักวัฒนานนท์, 2566)

ตัวอย่างข้างต้น แสดงให้เห็นภาพสะท้อนสังคมด้านการศึกษา ผ่านค่านิยมและความคาดหวังของครอบครัว ที่ให้ความสำคัญกับผลการเรียนและการแข่งขันทางการศึกษา ทั้งยังแสดงให้เห็นทัศนคติเกี่ยวกับระบบการศึกษาที่มีคุณค่าต่อเยาวชนในสังคม

4.2.5 ภาพสะท้อนสังคมด้านเศรษฐกิจ หมายถึง การสะท้อนสภาพทางเศรษฐกิจและปัจจัยด้านรายได้ การทำมาหากิน และฐานะความเป็นอยู่ของผู้คน ทั้งในระดับครอบครัวและสังคม เช่น ความยากจน ความเหลื่อมล้ำทางรายได้ การขาดโอกาสทางเศรษฐกิจ การใช้แรงงาน และการเอารัดเอาเปรียบ ตลอดจนปัญหาเชิงโครงสร้างทางเศรษฐกิจที่ส่งผลต่อคุณภาพชีวิตและโอกาสในการดำรงชีวิตของบุคคล (โชคชัย บัณฑิตติละศักดิ์, 2542; เกศินี จุฑาวิจิตร, 2550; รื่นฤทัย สัจจพันธุ์, 2558; สายวรุณ น้อยนิมิตร, 2564 และสรไน รอดนิตย์, 2567) พบทั้งหมด 4 ครั้ง ดังตัวอย่าง

เรื่อง Pieces เศษเสี้ยว บทสนทนา ความทรงจำ

“พอโตขึ้นมาเป็นยังไง”

“ก็ปกติ แต่แค่รู้สึกตัวเองจนกว่าคนอื่นเขา ตอนนั้นก๊วยเตี๋ยวขามละห้าสิบบดงค์ กังกับพ่อให้เงินไปโรงเรียนวันละบาท กินข้าวกลางวัน น้ำสลิ้งนึ่ง เหลือเงินสลิ้งนึ่งกลับบ้าน ตอนนั้นพอซื้อแค่ลูกอม ถ้าเป็นขนมอื่นก็ไม่มีปัญญาซื้อ ก็มองเพื่อนกิน พอพวกเธอเกิดมาฉินเลยคิดว่าจะยังงี้ก็ได้ แต่พวกเธอต้องมีข้าวกิน อย่างอื่นไม่มีไม่เป็นไร” (นริศพงค์ รักวัฒนานนท์, 2566)

จากตัวอย่าง กล่าวถึงชีวิตวัยเด็กของตัวละครที่ได้เงินไปโรงเรียนน้อยต้องใช้จ่ายอย่างประหยัด จึงตั้งใจว่าลูกหลานจะต้องมีชีวิตที่ดีกว่าตนเอง

ตัวอย่างข้างต้น แสดงให้เห็นภาพสะท้อนสังคมด้านเศรษฐกิจ ผ่านประสบการณ์ความยากจน ชี้ให้เห็นความเหลื่อมล้ำทางฐานะและสภาพทางเศรษฐกิจที่ส่งผลกระทบต่อคุณภาพชีวิต อีกทั้งหล่อหลอมทัศนคติและความมุ่งหวังให้คนรุ่นหลังมีความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น จึงเป็นการนำเสนอสภาพเศรษฐกิจระดับครอบครัวควบคู่กับปัญหาเชิงโครงสร้างของสังคมได้อย่างเป็นรูปธรรม

การศึกษาภาพสะท้อนสังคมในวรรณกรรมเรื่อง “ด้วยรักและผูกพัน” แสดงเป็นตารางได้ดังนี้
ตารางที่ 2 ภาพสะท้อนสังคมในวรรณกรรมเรื่อง “ด้วยรักและผูกพัน”

ภาพสะท้อนสังคม	จำนวน (ครั้ง)	ร้อยละ
ภาพสะท้อนสังคมด้านครอบครัว	21	33.33
ภาพสะท้อนสังคมด้านชีวิตความเป็นอยู่	18	28.57
ภาพสะท้อนสังคมด้านศาสนา วัฒนธรรมและประเพณี	14	22.22
ภาพสะท้อนสังคมด้านการศึกษา	6	9.52
ภาพสะท้อนสังคมด้านเศรษฐกิจ	4	6.35
รวม	63	100

จากตารางที่ 2 แสดงจำนวนข้อความและค่าร้อยละของภาพสะท้อนสังคมในวรรณกรรมเรื่อง “ด้วยรักและผูกพัน” พบภาพสะท้อนสังคมด้านครอบครัวมากที่สุด จำนวน 21 ครั้ง คิดเป็นร้อยละ 33.33 รองลงมา เป็นภาพสะท้อนสังคมด้านชีวิตความเป็นอยู่ จำนวน 18 ครั้ง คิดเป็นร้อยละ 28.57 ภาพสะท้อนสังคมด้านศาสนา วัฒนธรรมและประเพณี จำนวน 14 ครั้ง คิดเป็นร้อยละ 22.22 ภาพสะท้อนสังคมด้านการศึกษา จำนวน 6 ครั้ง คิดเป็นร้อยละ 9.52 และภาพสะท้อนสังคมด้านเศรษฐกิจ จำนวน 4 ครั้ง คิดเป็นร้อยละ 6.35 ผลการศึกษาสะท้อนให้เห็นถึงการนำเสนอประเด็นใกล้ตัว ในระดับครอบครัวและวิถีชีวิตประจำวันของคนในสังคมเป็นหลัก ควบคู่กับการเสนอประเด็นด้านวัฒนธรรม การศึกษา และเศรษฐกิจที่เป็นส่วนหนึ่งในการกำหนดความคิด และพฤติกรรมของตัวละครที่เชื่อมโยงสัมพันธ์กันอย่างเป็นระบบ

5. สรุปและอภิปรายผล

ผลการวิจัยแนวคิดและภาพสะท้อนสังคมในวรรณกรรมเรื่อง “ด้วยรักและผูกพัน” พบแนวคิดที่ปรากฏในวรรณกรรม 3 แนวคิด เรียงลำดับตามจำนวนจากมากไปหาน้อย ได้แก่ แนวคิดเกี่ยวกับครอบครัว สังคม วัฒนธรรมและความเชื่อ ตามลำดับ ผลการศึกษาสะท้อนให้เห็นถึงการนำเสนอชีวิตของตัวละครผ่านความสัมพันธ์ในครอบครัวไทยเชื้อสายจีน ที่ยังยึดติดกับระบบอำนาจ ค่านิยมชายเป็นใหญ่ และความคาดหวังต่อบุตรหลาน โดยเฉพาะความกดดันด้านความสำเร็จ การสืบสกุล และการเชื่อฟังผู้ปกครอง ควบคู่กับเงื่อนไขทางสังคมที่มีการแข่งขันสูง ความเหลื่อมล้ำทางเศรษฐกิจ และแรงกดดันจากระบบการศึกษา ขณะที่แนวคิดด้านวัฒนธรรมและความเชื่อ สะท้อนการผสมผสานความเชื่อระหว่างไทย-จีน ทำหน้าที่เป็นกรอบทางวัฒนธรรมที่กำหนดความคิด การตัดสินใจ และพฤติกรรมของตัวละครอย่างลึกซึ้ง

สำหรับภาพสะท้อนสังคมพบ 5 ด้าน เรียงลำดับตามจำนวนจากมากไปหาน้อย ได้แก่ ภาพสะท้อนสังคมด้านครอบครัว ด้านชีวิตความเป็นอยู่ ด้านศาสนา วัฒนธรรมและประเพณี ด้านการศึกษา ด้านเศรษฐกิจ ตามลำดับ ผลการศึกษาสะท้อนให้เห็นถึงการนำเสนอปัญหาและประสบการณ์ชีวิตของตัวละครผ่านบริบทที่ใกล้เคียงตัวเป็นสำคัญ โดยเฉพาะครอบครัวไทยเชื้อสายจีนที่เต็มไปด้วยความสัมพันธ์เชิงอำนาจ ความคาดหวัง และความขัดแย้งในชีวิตประจำวัน ขณะเดียวกันยังแสดงให้เห็นวิถีชีวิตของชุมชน ความสัมพันธ์แบบเกื้อกูล การเปลี่ยนแปลงทางเชื้อชาติ ตลอดจนความเชื่อและพิธีกรรมที่กำหนดพฤติกรรมของผู้คน นอกจากนี้ภาพสะท้อนด้านการศึกษาและเศรษฐกิจ แม้จะพบน้อยกว่าแต่ก็สามารถสร้างแรงกดดันด้านต่าง ๆ ที่ส่งผลต่อโอกาสในการดำเนินชีวิตของตัวละครได้เช่นเดียวกัน

ผลการวิจัยทั้งด้านแนวคิดและภาพสะท้อนสังคมแสดงให้เห็นอย่างชัดเจนว่า ครอบครัวเป็นศูนย์กลางของการนำเสนอชีวิตตัวละคร และเป็นจุดเริ่มต้นของการเกิดแรงกดดันทางสังคม โดยเฉพาะครอบครัวไทยเชื้อสายจีนที่ยังยึดติดกับระบบอำนาจแบบชายเป็นใหญ่และความคาดหวังต่อความสำเร็จของบุตรหลาน สัมพันธ์โดยตรงกับความคาดหวังจากสังคมภายนอก ทั้งการแข่งขันทางการศึกษา ความเหลื่อมล้ำทางเศรษฐกิจ และค่านิยมทางวัตถุ สอดคล้องกับที่สายวรุณ น้อยนิมิตร (2564) เห็นว่า วรรณกรรมร่วมสมัยสะท้อนชีวิตผู้คนในยุคเปลี่ยนผ่าน ซึ่งครอบครัวต้องเผชิญเงื่อนไขทางโครงสร้างของสังคมเมือง ส่งผลให้ความสัมพันธ์ภายในแปรเปลี่ยนจากพื้นที่แห่งความรักและความอบอุ่นไปสู่ความคาดหวัง ความตึงเครียด และความเปราะบาง ทั้งนี้ยังสอดคล้องกับ โชคชัย บัณฑิตศิลาศักดิ์ (2542) ที่เห็นว่า เรื่องสั้นไทยร่วมสมัยมักใช้ครอบครัวเป็นภาพจำลองของปัญหาสังคมในระดับกว้าง ขณะเดียวกันความเชื่อและวัฒนธรรมแบบไทย-จีนยังทำหน้าที่เป็นกรอบที่กำหนดความคิดและการตัดสินใจของตัวละครในชีวิตประจำวัน ดังที่สรไน รอดนิตย์ (2567) ชี้ให้เห็นถึงบทบาททางวัฒนธรรมต่อการดำเนินชีวิตของครอบครัวไทยเชื้อสายจีน โดยภาพรวมจึงสะท้อนให้เห็นว่า ครอบครัวมิได้แยกขาดจากสังคม แต่เป็นจุดเริ่มต้นของความเหลื่อมล้ำและความขัดแย้งของสังคมใหญ่ ทำให้ความรักและความผูกพันสอดรับกับชื่อเรื่อง “ด้วยรักและผูกพัน” ที่สื่อถึงความย้อนแย้งของสถาบันครอบครัวในสังคมไทยร่วมสมัย ซึ่งเป็นทั้งพื้นที่แห่งความผูกพันและพื้นที่ของความเจ็บปวดในเวลาเดียวกัน

6. ข้อเสนอแนะ

6.1 ผลการวิจัยสามารถนำไปใช้ศึกษาต่อยอดองค์ความรู้ด้านวรรณกรรมและสังคมในประเด็นเฉพาะ เช่น ความสัมพันธ์เชิงอำนาจในครอบครัว หรือการเปลี่ยนแปลงอัตลักษณ์ไทย-จีน

6.2 ศึกษาวิจัยเปรียบเทียบกับวรรณกรรมไทยร่วมสมัยเรื่องอื่น เพื่อให้ได้ข้อสรุปเชิงสังคมที่หลากหลายยิ่งขึ้น

7. กิตติกรรมประกาศ

ผู้วิจัยขอขอบพระคุณมหาวิทยาลัยพะเยา ที่ให้ทุนสนับสนุนการวิจัยจนสำเร็จลุล่วงด้วยดี

8. เอกสารอ้างอิง

เกศินี จุฑาวิจิตร. (2550). โลกทัศน์ของนักเขียน: ภาพสะท้อนจากเรื่องสั้นยุควิฤตเศรษฐกิจ. *วารสารนิเทศศาสตร์*, 25(3), 53-74.

ชวรัตน์ เชิดพงษ์. (2563). *แนวคิดและกลวิธีการนำเสนอแนวคิดในวรรณกรรมรวมเรื่องสั้นของนักเขียนซีไรต์สมัยใหม่* [วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยมหาสารคาม]. ฐานข้อมูลวิทยานิพนธ์ไทย (ThaiLIS).

โชคชัย บัณฑิตศิลปะศักดิ์. (2542). *การวิเคราะห์สังคมไทยจากเรื่องสั้นในนิตยสาร “ช่อกระเจต” ช่วง พ.ศ. 2535-2539* [วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต]. มหาวิทยาลัยรามคำแหง.

ทิพย์โชค ไชยวิศิษฐ์กุล. (2549). *ภาพสะท้อนสังคมกรุงเทพฯ จากเรื่องสั้นที่เข้ารอบสุดท้ายของการประกวดชิงรางวัลวรรณกรรมสร้างสรรค์ยอดเยี่ยมแห่งอาเซียนระหว่างปี พ.ศ. 2536-2545* [วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต]. มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.

นริศพงศ์ รักวัฒนานนท์. (2566). *ด้วยรักและผูกพัน*. สำนักพิมพ์มติชน.

นภสร ศรีวิลาศ. (29 พฤศจิกายน 2566). “ด้วยรักและผูกพัน” เรื่องสั้นไทยเชื้อสายจีนที่คว้ารางวัลซีไรต์ 2566. *ประชาชาติธุรกิจ*. <https://www.prachachat.net/breaking-news/news-1428424>

ปรียาภรณ์ มาสาซ้าย. (2546). *วิเคราะห์เรื่องสั้นของธวัช บัญยัง* [รายงานการค้นคว้าแบบอิสระ การศึกษามหาบัณฑิต]. มหาวิทยาลัยรามคำแหง.

ภนิดา จิตนุกูล. (2547). *วิเคราะห์แนวคิดและกลวิธีการเสนอแนวคิดในเรื่องสั้นและนวนิยายของศิลา โคมฉาย* [วิทยานิพนธ์การศึกษามหาบัณฑิต]. มหาวิทยาลัยทักษิณ.

มันทนี บุญฤทธิ์. (2539). *วิเคราะห์แนวคิดและคุณค่าเชิงวรรณศิลป์ในวรรณกรรมเยาวชนของมาลา คำจันทร์ ที่ได้รับรางวัลดีเด่นจากคณะกรรมการพัฒนาหนังสือแห่งชาติ* [วิทยานิพนธ์การศึกษามหาบัณฑิต]. มหาวิทยาลัยนเรศวร.

รินฤทัย สัจจพันธุ์. (2558). *วรรณกรรมวิจารณ์*. สำนักพิมพ์นาคร.

- สรไน รอดนิตย์. (2567). ภาพสะท้อนวัฒนธรรมจีนจากกรมเรื่องสั้น ด้วยรักและผูกพัน ของ นริศพงศ์ รักพัฒนานนท์. *วารสารวิจิตรวรรณสาร*, 8(1), 81-98.
- สายารุณ น้อยนิมิตร. (2564). *วรรณกรรมกับการสะท้อนภาพสังคมไทยในยุคเปลี่ยนผ่าน*. โรงพิมพ์ มหาวิทยาลัยศิลปากร.
- สันติ ทิพนา, ราตรี ทิพนา และพิสมัย บุญอุ้ม. (2561). แนวคิดและกลวิธีการนำเสนอในวรรณกรรม: นวนิยายเรื่อง ใต้เดือนตาบอดในเขาวงกต ของ วีรพร นิติประภา. *วารสารศรีวนาลัยวิจัย*, 8(1), 87-102.